

НЕМІШАЇВСЬКА ЗАГАЛЬНООСВІТНЯ ШКОЛА І-ІІІ СТУПЕНІВ №1

«ЗУСТРІЧ З КНИГАМИ- ВСЕЗНАЙКАМИ»

(бібліотечний урок)

*Підготувала:
Кривенко А.А.,
бібліотекар*

2011

Тема. Зустріч з Книгами-всезнайками

Мета: дати учням загальні відомості про довідкову літературу та навчити користуватися словниками, довідниками та енциклопедіями. Допомогти дітям проникнути у світ нового і цікавого, прищепити любов, навички та інтерес до читання довідкової літератури, виховувати поважне ставлення до книги, до рідного слова.

Обладнання: книжкова виставка «Словники й довідники – наші друзі й помічники», словники, довідники, енциклопедії, схеми, таблиці.

Хід уроку

Епіграф:

Не бійтесь заглядати у словник:
Це пишний яр, а не сумне провалля;
Збирайте, як розумний садівник,
Достиглий овоч у Грінченка і Даля.
Не майте гніву до моїх порад
І не лінуйтеся доглядать свій сад.

Бібліотекар. Читаючи книгу, газету, журнал, слухаючи радіо чи дивлячись телевізор, спілкуючись, ви, напевне, зустрічали слова, вирази, значення яких вам незрозумілі. Що ж ви робите в таких випадках? Звичайно, запитуєте батьків, вчителів, друзів, але корисніше і цікавіше самому знайти потрібну інформацію. А її ви отримаєте, коли звернетесь до довідкової літератури.

Тож запрошую вас на розмову про літературу довідкову. Довідкові видання — це видання, які допомагають нам про щось довідатися, уточнити якесь поняття, перекласти слово з однієї мови на іншу.

Які є довідкові видання? Давайте відгадувати загадки.

Я тобі відкрию світ –
Тільки вивчи алфавіт.
Помічник, не витівник,
Мудрий вчитель твій... (словник).

Не день, не два, не один вік
Нам чесно служить... (довідник).

В тому сила вся моя
Що я — ... (енциклопедія).

Бібліотекар. Пригадаємо, яке ж значення мають ці слова?

Отож мова сьогодні піде про довідкову літературу.

Пояснення матеріалу.

Бібліотекар. Спочатку ми завітаємо в гості до словників.

Словник - це довідкова книга, яка містить зібрання слів розташованих у певному порядку (*переважно в алфавітному чи тематичному*).

Словники – наші друзі, які допомагають нам правильно писати слова, визначати їх значення, пояснюють походження слів. Словники розширюють наш кругозір, дають нові відомості з різних галузей науки, техніки, мистецтва і літератури, розвивають культуру, мовлення.

В перекладі з латині слово «словник» означає «колекція слів». Словники бувають мовні та енциклопедичні. Відомий французький письменник Франц писав: «Словники - всесвіт в алфавітному порядку. Якщо замислитися, словник – це книга усіх книг, з якої здобувають нові знання»

У нашій країні словники «незрозумілих слів» з'явилися ще в часи Київської Русі, в XIII ст. Спочатку всі відомості розміщувалися без будь-якої послідовності, а вже з XVI ст. слова стали розташовувати за алфавітом, їх почали називати «азбуковниками».

Для того щоб отримати допомогу від словника, **потрібно вміти ним правильно користуватися.**

У словниках усі слова зібрані за алфавітом, а у довідниках - за окремими темами. Словникова стаття починається із заголовка. У філологічних словниках заголовки завжди має наголос.

Щоб відшукати незрозуміле слово, знаходять сторінку з літерою, з якої починається слово, а за літерою вже і потрібне слово.

Словники поділяються на:

- енциклопедичні;
- філологічні;
- загальномовні;
- спеціальні (*тематичні*).

Енциклопедичні словники пояснюють не слова самі по собі, а означені ними поняття.

(Наприклад: яблуко - соковитий багатосім'яний плід, який не розкривається.)

Філологічні словники у свою чергу поділяються на:

- орфографічні;
- словник антонімів;
- словник синонімів;
- словник іншомовних слів;
- словник епітетів.

Орфографічні — містять відомості, як правильно писати те чи інше слово.

Словник антонімів — допоможе підібрати протилежне за значенням слово.

Словник синонімів - містить слова схожі за значенням.

Словник іншомовних слів — вміщує слова, запозичені з інших мов.

Словник епітетів - без нього не обійтися, коли пишеш твір.

Бібліотекар. Давайте підберемо епітети до слова «очі»: добрі, лагідні, теплі... Спробуйте продовжити цей ряд. Якщо зазирнете до словника - не повірите власним очам: там міститься понад 400 епітетів до цього слова.

Серед загальномовних найбільш розповсюджені двомовні перекладні словники: російсько-англійський, українсько-французький, французько-український та інші.

Спеціальні або тематичні - кожен такий словник, як правило, присвячений одній темі або одній галузі знань (про мистецтво, про тварин та інші). Спеціальні словники (тематичні) називають ще універсальними. (Демонстрація словників).

*Буває, що слово відоме давно,
А знає не кожен, що значить воно –
І тут у пригоді стає визначник
Скарбів наших мовних
Тлумачний словник.*

Д. Білоус

Чи користувалися ви вже словниками?

Давайте познайомимось із «**Пам'яткою учня-читача**».

Якщо вам потрібно дізнатися:

- як правильно писати те чи інше слово, тоді звертайтеся до орфографічного словника;
- як правильно вимовляти, наголошувати слова - до орфоепічного;
- походження слова - до етимологічного;
- значення слова, його стилістичне використання і граматичне оформлення до тлумачного словника.

Якщо ви хочете дізнатися про різні явища природи, такі як затемнення, повінь, землетрус, чи про видатних діячів культури, науки, спорту, про географічні відкриття, історичні події - звертайтеся до енциклопедичних словників.

У словниках-довідниках завжди зібрані знання, нагромаджені багатьма поколіннями. Звертайтеся до них, читайте їх як художню книгу, вони завжди і в усьому допоможуть вам.

Робота із словниками:

- Завдання для 1 групи учнів:
Дібрати синоніми до слова **ДИТИНА**
- Для 2 групи:
Поставте правильно наголоси в словах: **ЗАВДАННЯ, ЛИСТОПАД, ЗАГАДКА.**
- Для 3 групи:
Пояснити значення запозичених слів:
ПАТРІОТ, ДЕКАДА.

У світі цікавого:

Словники-гіганти

Словники допомагають нам не тільки правильно писати слова, визначати їх значення, пояснювати походження слів, а й розширювати кругозір, дають різну інформацію з різних галузей науки, техніки, мистецтва, розвивають культуру мовлення. Тому їх і називають «мовними скарбницями».

Є словники, у яких зібрано неймовірно велику кількість слів. До таких словників належить «Тлумачний словник живої великоруської мови» Володимира Даля. Він містить 200 000 слів. Створення «Тлумачного словника» було справою всього життя Володимира Даля. Цікаво, що автор словника не був мовознавцем за фахом, але став ним за покликанням, бо любив і розумів рідну мову, залюблено вслухався і вдумувався в народне слово, самовіддано ціле життя збирав народні скарби. Півстоліття присвятив Даль улюбленій праці - збиранню слів і здійсненню свого титанічного задуму. Улюбленою словниковою справою він займався скрізь. Навіть у військовому поході, в госпіталі, у службових поїздках старанно занотовував почуті слова. Майже половина слів, наявних у словнику, зібрана самим Далем! Звичайно, були в нього вірні й численні помічники, які надсилали відомості про слова з різних куточків Росії.

До Даля і після нього не знайшлося одинака-сміливця, хто б зумів укласти подібний за обсягом словник.

Енциклопедія - слово грецького походження, означає «навчання по всьому коду знань». Тлумачення цього слова постійно змінювалося:

- в античному суспільстві він означав 7 вільних мистецтв;
- в Західній Європі - «збірник різноманітного змісту»; потім під енциклопедією почали розуміти «класифікацію знань», а поступово термін набув сучасного значення, як наукове видання, яке повідомляє найбільш суттєві відомості з усіх галузей знань, або з однієї якої-небудь галузі.
- в Стародавньому Китаї в XII-X столітті до нашої ери вже створювали енциклопедії;
- в Європі в XVIII ст. з'явилася «Енциклопедія», автором якої був відомий письменник, філософ Д. Дідро. Він залучив до створення своєї «Енциклопедії» багатьох письменників і вчених Франції - Вольтера, Руссо, Монтеск'є.
- у Росії 1825 р. московський видавець Селіванський видав «Енциклопедію», яка за обсягом складала 45 томів.
- у 1890 році у Петербурзі вийшов «Енциклопедичний словник Брокгауза і Ефрона», який налічував 62 томи та ще й 4 додаткові томи. Тут було зібрано статті з усіх галузей світу. Цей словник був високо оцінений як довідкове видання і в наш час теж має велике значення.

Нині виходять із друку сотні назв літератури енциклопедичного характеру.

Енциклопедії є:

універсальні,

- національні,
- галузеві,
- регіональні.

Універсальні енциклопедії містять знання з усіх галузей знань та практичної діяльності. Найбільша енциклопедія має 66 томів.

Національні енциклопедії - універсальні науково-довідникові видання (*УРЕ -17 томів*).

Галузеві енциклопедії містять знання з окремих галузей («Медична енциклопедія», «Дитяча енциклопедія»).

Регіональні енциклопедії - енциклопедії окремого регіону, області, міста.

Практична робота

- **1 група**

Пояснити значення слів за тлумачним словником
(ДЖЕРЕЛО, КАЗКА, МУЗЕЙ) (с.96, 179, 248).

- **2 група**

Пояснити вислови:
БАЙДИКИ БИТИ; РОБИТИ З МУХИ СЛОНА; ВОДИТИ ЗА НОСА
(с. 57, 84, 60).

- **3 група**

Перекласти слова українською мовою:
БУСЫ, РЕЗИНА, ТЫКВА (с. 24, 196, 240).

Давайте завітаємо в гості до довідників!

Ось перед вами виставка книг. Це книги – всезнайки, скупі й щирі одночасно, в них немає нічого зайвого і є багато потрібного. Одні підкажуть вам назви річок, міст, морів, гір. Інші розкажуть про хвороби та їх лікування. Треті – про рослин та їх корисні властивості. Такі книги називаються довідниками.

*Ви про мене, діти, чули,
Я - розумний довідник.
Довідки про все я маю
І порядок поважаю,
А статті зручно шукать,
Вони ж за абеткою стоять.*

Довідники - видання, які містять короткі відомості, а їх мета - забезпечити читача відомостями з того чи іншого предмета.

Як правило, довідники - невеликі за змістом давня, здебільшого використовуються в них процесах учнями, студентами, вчителями.

Довідники є:

- енциклопедичні;
- тематичні,

Енциклопедичні довідники - найбільші за обсягом.

Тематичні довідники:

- *наукові (української мови);*
- *побутові (телефонний).*

Закріплення

Учасники нашого заняття – діти дотепні спритні, розумні.. А чи володіють вони акторськими здібностями? Про це ми зараз дізнаємося. На листочках написані фразеологізми. Саме ці сполучення слів найяскравіше виражають національний характер мови.

Отже, ви маєте показати без слів записані фразеологізми своїм суперникам, а вони їх мають відгадати й назвати:

- **1 група**
За допомогою пантоміми пояснити вислів:
ВЗЯТИ НОГИ В РУКИ.
- **2 група**
ЧЕСАТИ ЯЗИКА.
- **3 група**
НАБРАТИ В РОТ ВОДИ.

Про словники української мови

1. «Словник української мови» в 11 томах. Виданий у 1970-1980 роках. У ньому докладно пояснено значення понад 134 тисяч слів і кожне значення проілюстровано цитатами з літератури.
- 2.«Словарь української мови» в 4 томах за редакцією Б. Грінченка, уперше виданий у 1907-1909 роках і перевиданий у 1958 році. У ньому стисло пояснено значення близько 68 тисяч слів.
3. «Українсько-російський словник» у 6 томах, виданий у 1953-1963 роках. Він містить близько 122 тисяч слів.
4. «Словник іншомовних слів» за редакцією О. С. Мельничука, виданий у 1975 році. У ньому пояснено значення близько 24 тисяч слів, запозичених із різних мов.
5. «Фразеологічний словник української мови» в 2 томах, виданий у 1993 році. У ньому пояснено й проілюстровано цитатами з художньої та іншої літератури понад 17 тисяч фразеологізмів.
6. «Орфографічний словник української мови», виданий у 1994 р., близько 120000 слів.
7. «Словник синонімів української мови» в 2 томах, виданий у 2001 р. У словнику зібрано близько 9 200 синонімічних рядів.

Усі назви того самого предмета звуться синонімами. Якщо зібрати слова мови з усіма можливими їх синонімами, вийдуть чудо-словники. Колись, за давніх часів, цим любили займатися араби, що пожвавлювали культурне життя народів Близького Сходу. Письмові джерела розповідають, що арабський мовознавець аль-Фірузабаді склав словник із 60 томів, а за іншими даними - із 100 томів. Якщо навіть прийняти за вірогідну першу цифру, вона перевершить усі наші уявлення про словники. Адже в кожному томі

словника було подано сотні синонімів. Наприклад, меч мав 500 назв, лев - стільки ж, а для верблюда знадобилось аж 1000 слів!

Підсумок

- Про що ми сьогодні говорили?.
- Коли потрібно звертатись до тлумачного словника? Орфографічного?

Довідковій літературі належить виключно важлива роль у формуванні особистості людини: удосконалення її мислення, пам'яті, розвитку її інтересів та здібностей. Книги розширюють кругозір, роблять духовно багатшими, хвилюють розум, душу та почуття, допомагають зрозуміти самих себе, вчать жити.

Тому важливо вже з перших кроків самостійного читання вчитись брати від хорошої книги все, що в ній цінного, хвилюючого, цікавого.

Як парость виноградної лози
Плекайте мову. Пильно й ненастанно -
Політь бур'ян. Чистіша від сльози
Вона хай буде. Вірно і слухняно
Нехай вона щоразу служить вам,
Хоч і живе своїм живим життям.